

Η γλωσσική παιδεία στη χώρα μας: αποτιμήσεις και προοπτικές

Πολιτισμός / Γλωσσολογία

Γεωργία Ξανθάκη-Καραμάνου, Καθηγήτρια, Προέδρος Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών & Πολιτισμικών Σπουδών Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Η γλώσσα μας συμβάλλει καθοριστικά στην διαμόρφωση της ιστορικής και εθνικής μας συνειδήσεως, έτσι ώστε «μέγιστον μέλημα» να αποτελεί η διαφύλαξη της γλωσσικής μας κληρονομιάς. Για να επιτευχθεί όμως ο στόχος αυτός, απαιτείται ποιοτική και ολοκληρωμένη γλωσσική παιδεία, που αποτελεί θέμα εθνικό και αναφαίρετο δημοκρατικό δικαίωμα κάθε Έλληνα πολίτη.

Η αρχαία ελληνική με τον πλούτο του λεξιλογίου της και κυριότατα με την μαθηματική της δομή είναι η γλώσσα της Πληροφορικής και της νέας γενιάς των εξελιγμένων υπολογιστών.

Η γλώσσα κάθε λαού είναι υπαρκτικό αγαθό υψίστης πνευματικής και πολιτιστικής σημασίας. Η ελληνική δικαιούται και ουσιαστικά αυτόν τον χαρακτηρισμό διότι, μαζί με την κινεζική, είναι οι αρχαιότερες γλώσσες του κόσμου, που ομιλούνται περίπου 4.000 χρόνια και γράφονται 3.000 χρόνια. Επιπλέον η γλώσσα μας συνδυάζει την στερεή δομή της γερμανικής με την σαφήνεια της γαλλικής και την μουσικότητα και την ευλυγισία της ιταλικής, διότι την σηματοδοτούν δύο κεντρικά γνωρίσματα: Ο ΟΡΘΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ, η λογική δομή και η ευρυθμία.

Η ελληνική συνιστά έναν εξαιρετικά πολυδύναμο λόγο, φορέα θεμελιωδών γραμματειακών ειδών και διαχρονικών αξιών, που βρίσκονται σε συνεχή διαλεκτική σχέση με όλες τις περιόδους της ανθρώπινης πνευματικής δημιουργίας. Ο ελληνικός λόγος δημιούργησε το έπος, τον λυρισμό, την δραματική ποίηση, την ιστοριογραφία, την φιλοσοφία, ανέπτυξε την έννοια του δικαίου, της ισονομίας και της ισηγορίας, της αυτοσυνειδησίας, της αξιοπρέπειας, των

ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων, της δημοκρατίας, έπλασε τις πρωταρχικές αισθητικές και νοητικές αξίες του κάλλους, της αρμονίας, του μέτρου, της πειθαρχίας της σκέψης, του ορθού λόγου, των γνωστικών μέσων με τα οποία κατανοείται η πραγματικότητα και μετατρέπεται σε γνώση. Με την ελληνική γλώσσα οι ηθικές, κοινωνικές και πολιτικές ιδέες διαμορφώθηκαν με επίκεντρο όχι την Ύλη, αλλά τον ΑΝΘΡΩΠΟ, σφραγίσθηκαν με την αντοχή της υπερ-ιστορικότητας, της οικουμενικότητας και της διαρκούς επικαιρότητας, και αποτέλεσαν τις διαχρονικές ανθρωπιστικές σπουδές.

Παραλλήλως, η ελληνική, πλούσια σε λεξιλόγιο, πλαστικότητα, πειθαρχία και διαύγεια λόγου, ήταν ο κύριος συντελεστής της ελληνικής πνευματικής κυριαρχίας στην οικουμένη μετά την εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου - «και την ελληνική ως την Βακτριανή την πήγαμε ως τις Ινδίες», έγραψε ο μεγάλος Αλεξανδρινός ποιητής, Κωνσταντίνος Καβάφης. Από δε τον 16ο αιώνα και εξής, η ελληνική επικράτησε και μέσω της λατινικής στην Ευρώπη και τον δυτικό εν γένει κόσμο.

Η γλώσσα μας, ο ισχυρότερος συνδετικός ιστός των παραδόσεων και του πολιτισμού μας, συμβάλλει καθοριστικά στην διαμόρφωση της ιστορικής και εθνικής μας συνειδήσεως, έτσι ώστε «μέγιστον μέλημα» να αποτελεί η διαφύλαξη της γλωσσικής μας κληρονομιάς, η ουσιαστική γνώση και η ορθή χρήση του πολυδύναμου γλωσσικού μας οργάνου. Για να επιτευχθεί όμως ο πρωταρχικός αυτός πνευματικός στόχος, μία οδός υπάρχει: η εξασφάλιση και η διασφάλιση ποιοτικής και ολοκληρωμένης γλωσσικής παιδείας, που αποτελεί θέμα εθνικό και αναφαίρετο δημοκρατικό δικαίωμα κάθε Έλληνα πολίτη. Η ολοκληρωμένη όμως γνώση μιας γλώσσας απαιτητικής, διανοητικής και αισθητικής, όπως η γλώσσα μας, προϋποθέτει διδασκαλία της αρχαίας, της μεσαιωνικής και της νέας ελληνικής, από τον Όμηρο και τον Πλάτωνα έως τα πατερικά κείμενα, τον Κάλβο, τον Σολωμό, τον Παπαδιαμάντη και τον Ελύτη. Προϋποθέτει την συνειδητοποίηση των άρρηκτων σχέσεων στο τυπικό και στην σημασία ανάμεσα στις παλαιότερες αυτές μορφές της γλώσσας μας και στην σημερινή. Αβίαστο επακόλουθο αυτής της διαχρονικής γλωσσικής θεώρησης είναι η διαπίστωση της ενότητας της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πνεύματος στην ιστορική τους διαδρομή. Η ποιοτική γλωσσική παιδεία όμως δεν εξαρτάται μόνο από την εκπαίδευση, αλλά και από τα πρότυπα που παρέχουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και από την πίστη της ευρύτερης κοινωνίας στην αυταξία της γλώσσας, παράγοντες που, όπως θα δούμε, συχνά λειτουργούν αρνητικά.

Η διδασκαλία της γλώσσας

Είναι πανθομολογούμενο ότι η Κλασική Παιδεία, της οποίας φορέας είναι η αρχαία

ελληνική γλώσσα, μεταπολεμικά και σε διεθνές επίπεδο διέρχεται κρίση, η οποία εδράζεται στην αντίληψη του χρησιμοθηρικού ορθολογισμού, στην ευδαιμονιστική επιδίωξη για την καλύτερη δυνατή οικονομική εκμετάλλευση των επιστημονικών γνώσεων με στόχο την επαγγελματική αποκατάσταση και μόνον και με αντίστοιχη σταθερή εξασθένηση της ευρύτερης πνευματικής καλλιέργειας. Βασική αιτία της κρίσεως αυτής των ανθρωπιστικών σπουδών και της επικρατήσεως μιας τεχνοκρατικής αντιλήψεως στην εκπαίδευση υπήρξε, όπως έχει επανειλημμένως επισημανθεί, η ραγδαία ανάπτυξη των θετικών επιστημών και της τεχνολογίας χωρίς παράλληλη εξορθολογισμένη καλλιέργεια των ανθρωπιστικών ειδικοτήτων.

Παρά την κρίση, η Ενωμένη Ευρώπη, η Αμερική και η Αυστραλία τα τελευταία χρόνια παίρνουν θαρραλέα μέτρα υπέρ της αναβαθμίσεως της ελληνικής γλώσσας και της κλασικής παιδείας: Επιδιώκουν να ενισχύσουν τον πολιτισμό τους ιδρύοντας και άλλες έδρες αρχαίας, αλλά και νέας ελληνικής γλώσσας και γραμματείας στα πανεπιστήμιά τους, διατηρώντας παράλληλα τα κλασικά λύκεια. Στην Ιταλία σήμερα υπάρχουν 700 κλασικά λύκεια και πολλά στην Γαλλία. Η οικουμενική ελληνική διδάσκεται βέβαια συστηματικά στα ελληνικά σχολεία του εξωτερικού. Συμπεριλαμβάνεται όμως –και αυτό έχει σημασία– στα αναλυτικά προγράμματα της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως μάθημα επιλογής σε πολλές χώρες (ΗΠΑ, Αυστραλία, Γερμανία, Γαλλία, κ.α.). Επίσης σε εξειδικευμένα πανεπιστημιακά τμήματα του εξωτερικού, ακόμα και σε χώρες με εντελώς διαφορετικό τρόπο γραφής και φωνητικής, προωθείται αποτελεσματικά η εκμάθηση της γλώσσας μας. Έτσι, είναι ενθαρρυντικό να βλέπουμε σήμερα, ανάμεσα σε τόσες άλλες εθνικότητες, για παράδειγμα, νεαρούς Κινέζους και Κορεάτες να γράφουν και να μιλούν Ελληνικά.

Ηλεκτρονική εκμάθηση της ελληνικής προωθείται πρόσφατα με το πρόγραμμα «Hellenic Quest», το οποίο η αμερικανική τηλεόραση διανέμει παγκοσμίως και λειτουργεί στο πλαίσιο της επιδίωξης για επιστροφή στις ρίζες του παγκοσμίου πολιτισμού, δηλαδή στο πνεύμα και στην γλώσσα των Ελλήνων. Στα προγράμματα Ibycus και TLO (Thesaurus Linguae Graecae) ταξινομήθηκαν πάνω από 8.000 συγγράμματα 4.000 Ελλήνων συγγραφέων από τον Όμηρο έως το τέλος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, και το πρόγραμμα συνεχίζεται με την καταγραφή έργων της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Αποθησαυρίστηκαν επίσης 6.000.000 λέξεις και 78.000.000 λεκτικοί τύποι της ελληνικής, όταν η αγγλική έχει μόνον 490.000 αμιγώς αγγλικές λέξεις. Διαπρεπείς, εξάλλου, εκπρόσωποι της τεχνολογίας των Η/Υ έχουν κατ' επανάληψη επισημάνει ότι «η αρχαία ελληνική με τον πλούτο του λεξιλογίου της και κυριότατα με την μαθηματική της δομή είναι η γλώσσα της Πληροφορικής και της νέας γενιάς των εξελιγμένων υπολογιστών».

Κι ενώ στο εξωτερικό διδάσκεται η διαχρονική ελληνική, στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες επικράτησαν μονομερείς αντιλήψεις. Η ισορροπία μορφής και περιεχομένου, η προσέγγιση δηλαδή της γλώσσας με την κατανόηση των γραμματικών τύπων, των συντακτικών δομών και των σημασιών του λεξιλογίου και η μέσω του λόγου, της γλώσσας κατανόηση των θεμάτων, των ιδεών και των αξιών του κειμένου δεν έχει μεταπολεμικά επιτευχθεί στην διδακτική πρακτική. Κατά συνέπεια, οι νέοι μας αποφοιτούν από το Λύκειο, χωρίς να έχουν συνειδητοποιήσει την άρρηκτη σχέση μεταξύ των παλαιότερων μορφών της γλώσσας μας και του σημερινού επικοινωνιακού μας λόγου.

Έτσι, η έως το 1976 σαφής υπεροχή της φορμαλιστικής προσεγγίσεως των αρχαίων κειμένων αντικαταστάθηκε από την εκ διαμέτρου αντίθετη τάση της πλήρους εγκαταλείψεως του πρωτοτύπου στο Γυμνάσιο και την απόλυτη επικράτηση της μεταφράσεως, η οποία αδυνατούσε να αποδώσει την νοηματική και αισθητική εμβέλεια του κειμένου, συχνά μάλιστα το αλλοίωνε νοηματικά και το κακοποιούσε αισθητικά.

Οι αλλεπάλληλοι εκπαιδευτικοί πειραματισμοί από το 1976 και εξής παραγνώρισαν την επιστημονικά και παιδαγωγικά καθιερωμένη απαίτηση για αρμονική σύζευξη της γλωσσικής μορφής και του νοηματικού περιεχομένου, με αποτέλεσμα η διδασκαλία των κλασικών κειμένων, απογυμνωμένων από την γλωσσική τους ένδυση, να καταλήγει σε μάθηση ιστορικού, αφηγηματικού χαρακτήρα, χωρίς την επιβεβλημένη κειμενοκεντρική προσέγγιση. Οι σύγχρονοι «σωτήρες» της εκπαίδευσης που εισηγήθηκαν με αυτόν τον ανενδοίαστο τρόπο την εκ των πραγμάτων βέβαιη εξαφάνιση του αρχαίου λόγου από την εκπαίδευση, παραγνώρισαν ότι τα κλασικά κείμενα αποτελούν μεταφραστικά αγωνίσματα και ότι και η καλύτερη ακόμα μετάφραση αδυνατεί να μεταδώσει δυναμικά την πνευματική και αισθητική ποιότητα του πρωτοτύπου, η οποία και μόνη αυτή προσφέρει την επιζητούμενη ουσιαστική ανθρωπιστική καλλιέργεια, αλλά και συμβάλλει ουσιαστικά στον λεκτικό και νοηματικό εμπλουτισμό και στην εκφραστική σαφήνεια της νέας ελληνικής. Η αποξένωση από την γλωσσική παράδοση, η ολοένα και αυξανόμενη απομάκρυνση από την ανεξάντλητη πηγή της γλωσσικής μας κληρονομιάς, εκ των πραγμάτων επέφερε και την νοηματική και την αισθητική κακοποίηση του νεοελληνικού λόγου. Ανάγκες επικοινωνίας με τα κείμενα της ελληνορωμαϊκής αρχαιότητας καθιέρωσαν την μετάφραση ως υποκατάστατο του πρωτοτύπου, το πρωτότυπο όμως κείμενο παραμένει αναντικατάστατο, πρότυπο μεστότητας, ακρίβειας και κάλλους λόγου.

Το μονοτονικό

Τα τελευταία τριάντα περίπου χρόνια, αρχής γενομένης με την αντιπαιδαγωγική μεταρρύθμιση του 1976, έως το 2004, παρατηρήθηκε μία συστηματική προσπάθεια να αποκοπεί η ελληνική γλώσσα από τις ρίζες της εν ονόματι ενός κακώς εννοούμενου προοδευτισμού, ο οποίος είχε ταυτίσει την διδασκαλία της διαχρονικής ελληνικής με την συντήρηση. Λόγω της στρεβλής αυτής αντιλήψεως, η διδασκαλία των ελληνικών στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση αντικαθίστατο με πιο «σύγχρονα» γνωστικά αντικείμενα, την πληροφορική, την κοινωνιολογία, την ψυχολογία, τα οικονομικά, χωρίς μέριμνα για ορθολογική και ισόρροπη κατανομή θεωρητικών και θετικών μαθημάτων στο ωρολόγιο πρόγραμμα.

Η χαριστική βολή για την πλήρη αποκοπή από την γλωσσική παράδοση αιώνων δόθηκε με την εν μια νυκτί επιβολή του μονοτονικού, που τείνει να εξελίχθη σε ατονική γραφή και νομοτελειακά να οδηγήσει, αν δεν ληφθούν μέτρα, στην λατινοποίηση του ελληνικού αλφαβήτου.

Δεν συνιστά βεβαίως έπαινον το γεγονός ότι στην χώρα μας κατορθώσαμε να απογυμνώσουμε την γλώσσα μας και νοηματικά και αισθητικά εν ονόματι ενός επικίνδυνου εκσυγχρονισμού. Κάποιοι παρόμοιοι «προοδευτικοί» κύκλοι προσπάθησαν να καταργήσουν τα ιδεογράμματα από την Κίνα, την Ιαπωνία και την Κορέα, να αντικαταστήσουν με το λατινικό το κυριλλικό αλφάβητο στην Ρωσία η να εξαφανίσουν το γνωστό σύμβολο, κάτι σαν περισπωμένη, που τίθεται πάνω από ορισμένους φθόγγους στα Ισπανικά και στην γλώσσα της Τσεχίας. Όλοι όμως απέτυχαν. Οι λαοί αυτοί, η πνευματική και η πολιτική τους ηγεσία, σεβάστηκαν την πολιτισμική κληρονομιά τους και τις πνευματικές παραδόσεις τους σε μια εποχή παγκοσμιοποίησης, που εύκολα μπορεί να συνθλίψει τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες κάθε λαού.

Στην χώρα μας όμως, ατυχώς, πριν από 24 χρόνια, την 11η Ιανουαρίου 1982, ενώπιον ελαχίστων εκπροσώπων του Κοινοβουλίου, σε μεταμεσονύχτια συνεδρίαση της Βουλής, με μίαν άσχετη προς το συζητούμενο νομοσχέδιο τροπολογία, επεβλήθη η κατάργηση των τόνων και των πνευμάτων. Είχε βέβαια προηγηθεί η κατάργηση της ιστορικής ορθογραφίας. Έτσι αγνοήθηκε ότι η γλώσσα είναι ζωντανός οργανισμός που αδιάλειπτα ενσωματώνει και απορρίπτει στοιχεία με την χρήση, χωρίς να δέχεται βίαιους ακρωτηριασμούς, που αβασάνιστα επιβάλλονται δια νόμου. Η γλώσσα βοηθεί στην σαφή διατύπωση των νόμων. Σε καμία όμως περίπτωση ο νόμος δεν μπορεί να επιβάλει την γλώσσα. Πολιτικός πολιτισμός δεν σημαίνει εκχυδαϊσμός η παραφθορά της γλώσσας, ούτε με τον τρόπο αυτόν ο πολιτικός προσεγγίζει τον λαό. Στο νομοθέτημα για το πολυτονικό, όπως και για την κατάργηση των Αρχαίων Ελληνικών από το πρωτότυπο στο Γυμνάσιο, φοβούμαι ότι επεκράτησε η στρεβλή αυτή σκέψη. Επίσημη γλώσσα και

επίσημη γραφή δεν μπορούν να επιβληθούν δια νόμου. Επιβάλλεται ως αναφαίρετο δημοκρατικό δικαίωμα κάθε Έλληνα πολίτη να αφεθεί ελεύθερη η χρήση της ελληνικής γραφής (τόνοι, πνεύματα, ιστορική ορθογραφία), αρκεί κάθε κείμενο να γράφεται με ορθοέπεια, υπακούοντας στους ανάλογους γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες.

Η επιβολή του μονοτονικού απομάκρυνε τον Νεοέλληνα από την ιστορία της γλώσσας του, από την ετυμολογία των λεκτικών τύπων. Δεν μπορεί έτσι να εξηγηθεί ο σχηματισμός λέξεων που έπαιρναν δασεία, όπως καθημερινός, καθορισμένος, υφαρπαγή, εφοπλιστής κ.α. Οι περισσότεροι φοιτητές της Φιλολογίας αδυνατούν σήμερα να γράψουν με στοιχειώδη ορθότητα ένα αρχαίο ελληνικό κείμενο, εφ' όσον ο καθημερινός τρόπος γραφής έχει ριζικά απομακρυνθεί από τις παλαιότερες του μορφές.

Όλες αυτές οι αβασάνιστες «δια νόμου» επιβεβλημένες μεταρρυθμίσεις διαγράφουν μία φθίνουσα πορεία της ελληνικής και στον γραπτό και στον προφορικό λόγο, και καθημερινά την υποβαθμίζουν σε απλό μέσο επικοινωνίας. Ήδη ο Σεφέρης είχε προδιαγράψει την αρνητική αυτή συνέπεια αλόγιστων επεμβάσεων στην γλώσσα μας, όταν έγραφε με αγωνία (Δοκιμές β', σελ. 321-322): «Στα χρόνια μας πρέπει να μην το ξεχνάμε, το ζήτημα δεν είναι πια αν θα γράφουμε καθαρεύουσα η δημοτική. Το τραγικό ζήτημα είναι αν θα γράψουμε ... ελληνικά η ένα οποιοδήποτε ελληνόφωνο εσπεράντο».

Είχε κάποτε λεχθεί: «Αν θέλεις να εξαφανίσης ένα λαό, εξαφάνισε την γλώσσα του», κάτι που ο ανθρωπιστής-ποιητής Ν. Βρεττάκος εξέφρασε επιγραμματικά «φθορά της Γλώσσας, φθορά του Έθνους».

Κίνδυνος διάβρωσης

Ορθώς ειπώθηκε ότι τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, από την δεκαετία του '70 έως το 2004 -καμπή που προδιαγράφει ορισμένες ευοίωνες αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα- κάποιοι πέτυχαν να «σπάσει» η ζωντανή συνέχεια της γλωσσικής παράδοσης. Έγινε δηλαδή σε σύντομο χρονικό διάστημα ο,τι δεν κατόρθωσαν αιώνες Ρωμαϊοκρατίας, Φραγκοκρατίας και Τουρκοκρατίας.

Μαζί με την καθαρεύουσα, που είχε βεβαίως συμπληρώσει τον κύκλο ζωής της, ανενδοίαστα εξοστρακίσθηκαν λέξεις της λογίας παραδόσεως, που τις χρησιμοποιεί αυθόρμητα ο λαός μας, εξοβελίζοντας μαζί και τις λόγιες φάσεις της γλωσσικής παραδόσεως οι οποίες αποτελούν και την ιστορική συνέχεια και επιβίωση της γλώσσας μας. Χαρακτηριστική συνέπεια της αδιαφορίας και της ακούσιας η εκούσιας κακής χρήσης της ελληνικής είναι η ανεξέλεγκτη εισβολή σε

καθημερινή βάση ξένων όρων οι οποίοι εμφανίζονται αποκάλυπτα στις επιγραφές των καταστημάτων, των εταιρειών, στις διαφημίσεις, στον δημοσιογραφικό και πολιτικό λόγο (για παράδειγμα οι κατά κόρον χρησιμοποιούμενοι όροι exit poll και debate). Αγωγοί για την εισβολή αυτή των ξενικών λέξεων είναι κυρίως η τεχνολογία, η διαφήμιση, η τηλεόραση, η γλώσσα της οικονομίας και των επιχειρήσεων. Κι όμως, οι ξενόφερτες αυτές λέξεις μπορούν άνετα και αβίαστα να αντικατασταθούν από δόκιμους όρους της ελληνικής.

Ενδεικτικά:

Από τον χώρο της οικονομίας - των επιχειρήσεων και της διαφήμισης:

Αντί γκάμα (π.χ. προϊόντων) μπορεί να χρησιμοποιηθεί η ωραία λέξη εύρος

Αντί πλάνο (ανάπτυξης π.χ.) —> σχέδιο

Αντί πακέτο (π.χ. μέτρων) —> δέσμη

Αντί τζιράρω (π.χ. στο χρηματιστήριο) —> επενδύω

Αντί ντιζάιν (π.χ. επίπλου/ αυτοκινήτου) —> σχέδιο

Αντί μπάνκινκ —> τραπεζική συναλλαγή

Στην τεχνολογία:

Αντί ζουμάρω —> μεγεθύνω

Αντί νετάρω —> εστιάζω

Αντί σάιτ —> δικτυακός τόπος

Αντί φαξ —> τηλεομοιοτυπία

Στην τηλεόραση:

Αντί σόου —> θέαμα

Αντί ζάπινκ —> ψάξιμο

Αντί ντιμπέιτ —> συζήτηση

Στην καθημερινή ζωή:

Αντί φουλάρω (π.χ. βενζίνη) —> γεμίζω

Αντί μαρσάρω —> επιταχύνω

Αντί ρεκόρ —> επίδοση

Αντί τέστ —> δοκιμή

Αντί κρις - κραφτ —> ταχύπλοο

Αντί γκλάμουρ —> αίγλη

Αντί τέστ ηβέντ —> δοκιμαστικός αγώνας

Αντί λάιφ στάιλ —> τρόπος ζωής

και πλήθος άλλα παραδείγματα.

Και η ξενομανία αυτή, που αποβαίνει γλωσσική υποδούλωση, επικρατεί στην χώρα της οποίας η γλώσσα υπήρξε θεμέλιο των περισσότερων ευρωπαϊκών γλωσσών και τις οποίες ένας από τους μεγαλύτερους σύγχρονους γλωσσολόγους, ο F. R. Adrados, χαρακτήρισε «κρυπτοελληνικές».

Κι ενώ επικρατεί αυτή η πλήρης υποταγή κυρίως στην αγγλική, εξαιτίας μιας μικρόψυχης νοοτροπίας και ενός κακώς εννοούμενου προοδευτισμού, κακοποιείται καθημερινά η καθιερωμένη μορφή όσων ελληνικών λέξεων έχουν απομείνει στο λεξιλόγιό μας. Εν ονόματι αυτής της στρεβλής, μεροληπτικής και παράλογης αντιλήψεως, που θυμίζει τις ξεπερασμένες θεωρίες της εποχής του Γληνού, παραβιάζονται συνειδητά στοιχειώδεις γραμματικοί κανόνες και με προκρούστειες μεθόδους τα δευτερόκλιτα θηλυκά «κουτσουρεύονται» αυθαίρετα: η οδό (Σταδίου), η λεωφόρο (Αλεξάνδρας), η περίοδο, τα τριτόκλιτα ουσιαστικά, επίθετα και οι μετοχές γίνονται πρωτόκλιτα: της διεθνής συνάντησης, του υπογράφοντα (ονομαστική: ο υπογράφοντας), τα επιρρήματα σε -ως εκβαρβαρίζονται και ταυτίζονται με τον πληθυντικό του ουδετέρου, όπως π.χ. αυτό το ανεπανάληπτο: όπως είπα προηγούμενα.

Κατάχρησις βαρβαρισμών και σολοικισμών χαρακτηρίζει, όπως είναι πανθομολογούμενο, τον λόγο των ΜΜΕ, κυρίως της τηλεόρασεως: του Συμβούλιου, του Πανεπιστήμιου, θα παράξει (αντί θα παράσχει), θα συμμετέχει (αντί θα συμμετάσχει π.χ. στο Συμβούλιο), επέτρεψε η παρέλαβε αντί επέτρεψε, παρέλαβε (δηλαδή η τόσο προσφιλής αύξηση στην προστακτική), μετά Χριστού, εργάζεται σαν γιατρός (δηλαδή κατάχρησις του σαν αντί του ως), ο πάτερ Ιωάννης και πάμπολλα άλλα, ενώ και όλα σχεδόν τα διπλά σύμφωνα τείνουν να εξαφανισθούν από την σημερινή γραφή ως θυσία στον βωμό μιας αντιεπιστημονικής

απλοποιήσεως και μιας δήθεν μαθησιακής διευκολύνσεως.

Η λατινική γραφή εισχωρεί ανενόχλητα και με ραγδαίους ρυθμούς μέσω του Διαδικτύου, του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και των μηνυμάτων με τα κινητά τηλέφωνα. Πρόκειται για τα λεγόμενα Greeklish, που φθείρουν ανεξέλεγκτα την γλώσσα και, κατ' επέκτασιν, υποσκάπτουν τα θεμέλια της πολιτιστικής συνειδήσεως του λαού μας.

Η ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και κυρίως η παγκοσμιότητα με την πνευματική και πολιτισμική ώσμωση παρέχει την δυνατότητα στους ισχυρούς να δημιουργούν συσχετισμούς που να επηρεάζουν αποφασιστικά την προώθηση των λιγότερο ομιλούμενων γλωσσών, όπως η δική μας, παρά την ιστορική οικουμενικότητά της. Η ελληνική, αν δεν ενισχυθεί αποφασιστικά, μπορεί να διαβρωθεί από ξένες μαζικές επιρροές και σταδιακά να ελαχιστοποιείται η χρήση της σε καίριους τομείς, όπως η Τεχνολογία και η Πληροφορική. Δεν είναι, εξάλλου, χρονικά μακριά η πρόταση πρώην επισήμου παράγοντος στις Βρυξέλλες να εισαχθεί η αγγλική, παραλλήλως προς την ελληνική, ως επίσημη γλώσσα στην Ελλάδα.

Συνέπειες και προοπτικές

Σε άμεση συνάρτηση με την κατάργηση της ιστορικής ορθογραφίας και την επιβολή του μονοτονικού από τους ίδιους κύκλους οι οποίοι υπερθεμάτισαν και για την κατάργηση των Αρχαίων Ελληνικών από το πρωτότυπο, προβάλλονται ιδεολογισμοί που παρουσιάζονται ως δήθεν επιστημονικές απόψεις, αναπτύσσοντας μία τεχνητή αντιπαλότητα μεταξύ νέας και αρχαίας ελληνικής. Υποστηρίζεται ότι τα Νέα Ελληνικά αποτελούν ανεξάρτητη χρονική φάση της γλώσσας μας και ουδεμία σχέση έχουν με τα Αρχαία Ελληνικά, τα οποία πρέπει να διδάσκονται ως ξένη γλώσσα μόνον στο Λύκειο η σύμφωνα με ορισμένους –γιατί όχι;– μόνον σε λίγους και εκλεκτούς, οι οποίοι μάλιστα θα πρέπει να πληρώνουν για την εκμάθηση της Αρχαίας Ελληνικής. Η θέση αυτή παραλληλίζει εσφαλμένα την σχέση Αρχαίας και Νέας Ελληνικής με την σχέση των Λατινικών και της σύγχρονης ιταλικής. Οι υποστηρικτές όμως της αντιλήψεως αυτής παραγνωρίζουν ότι στην Δύση το Ρωμαϊκό Κράτος καταλύθηκε και έπαυσε να ομιλείται η λατινική στην Ιταλία, ενώ, αντιθέτως, στις νησίδες του ελληνισμού, παρά την Τουρκοκρατία και τις εθνικές συμφορές, συνέχισαν να ομιλούν Ελληνικά χωρίς διακοπή. Είναι άτοπη, επομένως, και αντιεπιστημονική η αντιπαράθεση αυτή της Νέας προς την Αρχαία Ελληνική. Αντιθέτως, επιβάλλεται να προβάλλονται οι ομοιότητές τους και να προωθούνται από κοινού το ίδιο συστηματικά ως δύο χρονικές περίοδοι της ενιαίας και διαχρονικής μας γλώσσας στην εκπαίδευση και στην ευρύτερη κοινωνία, στο πλαίσιο μιας συνεπούς πολιτικής για την υποστήριξη

και διάδοση της ελληνικής ανά τον κόσμο.

Σήμερα, μετά τους αλόγιστους εκπαιδευτικούς πειραματισμούς του παρελθόντος, κάθε άλλο παρά αισιόδοξες είναι οι διαπιστώσεις από την ελαχιστοποίηση της διδασκαλίας της διαχρονικής ελληνικής και από την εφαρμογή αυτής της «τεχνητής» δημοτικής που επεβλήθη και, όπως είδαμε, χρησιμοποιείται όλο και πιο αυθαίρετα τις τελευταίες δεκαετίες. Αντιθέτως, αν εχρησιμοποιείτο η αβίαστη νεοελληνική μας γλώσσα με τις αρχές και τους κανόνες της, η γλώσσα που έπλασε και πλάθει ο λαός και οι μεγάλοι βάρδοι της Λογοτεχνίας μας, πολύ θα είχε ωφεληθεί ο σύγχρονος επικοινωνιακός μας λόγος.

Η συρρίκνωση της διδασκαλίας των παλαιότερων μορφών της γλώσσας μας στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, η απουσία συστηματικής επιμόρφωσης και επαφής των διδασκόντων με την βιβλιογραφία, η ατελής προετοιμασία για την σύνθετη διδασκαλία των γλωσσικών και γενικότερα των ανθρωπιστικών μαθημάτων, ανέκοψαν την ανατροφοδότηση του πανεπιστημίου με γλωσσικά καταρτισμένους και ευρύτερα καλλιεργημένους αποφοίτους λυκείων.

Οδυνηρότερες είναι οι επιπτώσεις στην χρήση του καθημερινού επικοινωνιακού λόγου, γραπτού και προφορικού: η γλωσσική ένδεια, η λεκτική ασάφεια και αγκύλωση και ο εκφραστικός μαρασμός επικρατούν στην σημερινή μορφή της ελληνικής, μιας γλώσσας που διαχρονικά χαρακτηρίζεται για τον μοναδικό πλούτο, την λεξιπλασία, την πλαστικότητα και την σαφήνεια. Η εγκατάλειψη της ιστορικής ορθογραφίας και του πολυτονικού, όπως απέδειξε η τεκμηριωμένη έρευνα του κ. Τσέγκου, αποδυναμώνει τις οπτικές και γνωστικές λειτουργίες, δηλ. την αντίληψη και την μνήμη, και εξασθενίζει την κριτική σκέψη, με αποτέλεσμα να προκαλούνται μαθησιακές δυσκολίες (κυρίως δυσλεξίες). Αντιθέτως, η εκμάθηση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και της ιστορικής ορθογραφίας ενεργεί προληπτικά στην εμφάνιση δυσλεξίας, αλλά και θεραπευτικά όταν αυτές οι μαθησιακές δυσκολίες έχουν ήδη εμφανισθεί.

Η ανενδοίαστη απομάκρυνση από το λεξιλόγιο των όρων της λόγιας γλώσσας και παραδόσεως, με το πρόσχημα ότι είναι δήθεν της καθαρεύουσας, συρρικνώνει την σημερινή γλώσσα και καθιστά συχνά απροσπέλαστα για τις νεότερες γενιές, όχι μόνο τα Αρχαιοελληνικά, αλλά και τα κείμενα των Πατέρων της Εκκλησίας, καθώς και τα έργα κορυφαίων βάρδων της νεότερης γραμματείας: του Βιζυηνού, του Ροΐδη και του Παπαδιαμάντη. Των έργων, μάλιστα, αυτών έχει ζητηθή να γίνει μετάφραση στην σύγχρονη νεοελληνική!

Και όμως: Υπάρχουν προοπτικές για αναβάθμιση και ουσιαστική ενίσχυση της γλωσσικής παιδείας και κατά συνέπεια και του πολιτισμού μας. Αρκεί όλοι μας να

συνειδητοποιήσουμε την ανάγκη και να επιδιώξουμε την προώθηση του μέγιστου πνευματικού επιτεύγματος του Ελληνισμού.

Μετά τις εκπαιδευτικές ακρότητες του παρελθόντος που αποξένωσαν τον σύγχρονο Έλληνα από τις πολιτισμικές του ρίζες, την διαχρονική ελληνική που σε μεγάλο βαθμό επιβιώνει 3.000 χρόνια και από τον πλούτο των ιδεών και αξιών της αρχαίας ελληνικής και χριστιανικής γραμματείας, απαραίτητος είναι κατά κύριο λόγο ο εξορθολογισμός του εκπαιδευτικού προγράμματος με την ισόρροπη και ισότιμη κατανομή των ωρών εβδομαδιαίας διδασκαλίας των θετικών και θεωρητικών επιστημών. Ως εξαιρετικά θετική κρίνεται από την συντριπτική πλειοψηφία της ελληνικής κοινωνίας η απόφαση της σημερινής πολιτικής ηγεσίας του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων να αυξηθούν από το σχολικό έτος 2005-2006 οι ώρες διδασκαλίας των Αρχαίων Ελληνικών από το πρωτότυπο στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο. Ιδιαίτερως πρέπει να υπογραμμισθεί η διδασκαλία του «Επιταφίου» του Περικλέους ως μαθήματος Γενικής Παιδείας στη Γ' Λυκείου. Δίνεται έτσι η ευκαιρία σε όλους τους τελειοφοίτους να μνηθούν στον μεστό λόγο και στο αντικειμενικό ύφος του Θουκυδίδη και να γνωρίσουν το ατομικό και πολιτικό ιδεώδες που διαμόρφωσε την κορύφωση του δημοκρατικού πολιτεύματος στην Αθήνα κατά τον 5ο αιώνα π.Χ.

Ας μην πέφτει όμως ο λίθος του αναθέματος μόνον στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση για την υποβάθμιση της γλωσσικής παιδείας. Στις Φιλοσοφικές Σχολές, ιδιαιτέρως στα Τμήματα Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας (η Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών), τα Αρχαία Ελληνικά διδάσκονται από ελάχιστα έως καθόλου, με αποτέλεσμα οι πτυχιούχοι των τμημάτων αυτών, εκτός από το έλλειμμα ανθρωπιστικής παιδείας, να αντιμετωπίζουν και πρόβλημα διορισμού στην εκπαίδευση η, κι αν ακόμα διορισθούν, να αδυνατούν να διδάξουν τις παλαιότερες μορφές της γλώσσας μας η, τέλος, μη γνωρίζοντας Αρχαία, να διδάσκουν ελλιπώς και τα Νέα Ελληνικά.

Απαραίτητη είναι, ως εκ τούτου, η προσθήκη ωρών διδασκαλίας της αρχαίας και νέας ελληνικής γλώσσας και γραμματείας όπως και της ειδικής διδακτικής των γλωσσικών μαθημάτων στα τμήματα αυτά, καθώς και η ενίσχυση της γλωσσικής παιδείας στα Τμήματα Ιστορίας και Αρχαιολογίας.

Ουσιαστική παρότρυνση για την ενίσχυση της γλωσσικής διδασκαλίας σε όλα αυτά τα Τμήματα των Φιλοσοφικών Σχολών αναμφισβήτητα αποτελεί η απόφαση της σημερινής ηγεσίας του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων να καθιερώσει ως υποχρεωτική την εξέταση του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών στον διαγωνισμό του ΑΣΕΠ για τον διορισμό φιλολόγων στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Ποιότητα διδασκαλίας

Δεν αρκεί όμως η ποσοτική ενίσχυση της γλωσσικής παιδείας. Αναγκαία είναι η ποιοτική αναβάθμιση του γλωσσικού μαθήματος για την οποία προαπαιτούμενα είναι δύο: η ελκυστική και αποδοτική διδασκαλία και τα κατάλληλα για τον σκοπό αυτό, καλογραμμένα, διδακτικά βιβλία.

Γραμματική, σύνταξη και λεξιλογική ανάλυση (σημασιολογική και ετυμολογική) πρέπει και στην Δευτεροβάθμια και στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση να συγκροτούν ενότητα μαθήσεως. Η εξεύρεση των ομοιοτήτων της αρχαίας με την νέα ελληνική καθιστά την γλωσσική διδασκαλία ελκυστικότερη και ενισχύει την κριτική εμπέδωση, αλλά και την κατανόηση της ιστορικής συνέχειας της ελληνικής.

Εξαιρετικά πρόσφορη για την αποδοτική διδασκαλία της διαχρονικής ελληνικής είναι η εφαρμογή της αμφίδρομης πορείας, κατά την μεθοδολογική αρχή του Αδαμαντίου Κοραή, από τα Αρχαία προς τα Νέα Ελληνικά και αντιστρόφως. Ο εντοπισμός των επιβιώσεων της αρχαίας ελληνικής στο λεξιλόγιο, στην δομή και στο γραμματικό τυπικό της σημερινής ελληνικής, της καθομιλουμένης, αναδεικνύει και την σημασία της γνώσης των Αρχαίων Ελληνικών για την ορθοέπεια και καλλιέπεια στην χρήση του νεοελληνικού μας λόγου. Μόνον αν επιτευχθεί η σύνδεση του παλαιότερου με το σημερινό, θα αναδειχθεί η πραγματική αξία της γνώσης των προγενεστέρων μορφών της γλώσσας μας για τον σημερινό νεοελληνικό μας λόγο. Και μόνον μέσω της γλώσσας επιτυγχάνεται η ουσιαστική μύηση στον ιδεολογικό πλούτο της ελληνικής γραμματείας, του ελληνοκεντρικού ανθρωπισμού, της κοινής μήτρας των αξιών και ιδεών που διαμόρφωσαν τις κοινωνίες και τα έθνη του κόσμου μας.

Η τεχνολογία με τα πολυμέσα συμβάλλει αποτελεσματικά στον εκσυγχρονισμό των διδακτικών μεθόδων για την προσφορότερη και αρτιότερη εκμάθηση της γλώσσας. Παραλλήλως, η επιδιωκόμενη επανίδρυση κλασικών τάξεων θα συμβάλει σημαντικά στην βαθύτερη γνώση της ελληνικής από τον Όμηρο έως σήμερα και στην ενίσχυση της ανθρωπιστικής παιδείας για όσους σπουδαστές επιλέξουν την θεωρητική κατεύθυνση. Θα συντελέσει επίσης ουσιαστικά στην τροφοδότηση των

Φιλοσοφικών, Θεολογικών και Νομικών Σχολών με γλωσσικά και πολιτιστικά καλύτερα καταρτισμένους φοιτητές.

Η διδακτικότητα των σχολικών βιβλίων για την γλώσσα, κατά πόσον δηλαδή είναι εύληπτα στην προσέγγιση των συντακτικών και γραμματικών φαινομένων και ταυτοχρόνως ενδιαφέροντα για τους μαθητές από πλευράς τρόπου γραφής, πρέπει να αποτελεί το πρωταρχικό κριτήριο επιλογής τους. Ατυχώς, οι μέχρι σήμερα δοκιμές στα διδακτικά εγχειρίδια δεν έχουν δώσει τους αναμενόμενους καρπούς.

Η συστηματική επιμόρφωση, η δια βίου εκπαίδευση των εκπαιδευτικών λειτουργών είναι αναγκαία για την σύγχρονη, ενημερωμένη και αποδοτική διδασκαλία της γλώσσας και της λογοτεχνίας. Πάνω απ' όλα όμως, απαραίτητος είναι ο ζήλος του φιλόλογου, η αγάπη και η αφοσίωσή του στο ανθρωποπλαστικό λειτούργημα και στην πολιτιστική αποστολή του. Η ποιοτική, η ελκυστική του διδασκαλία θα οδηγήσει τους νέους να αντλήσουν από τα ζείδωρα νάματα της ανθρωπιστικής παιδείας και να κατανοήσουν την σημασία της για τον σύγχρονο άνθρωπο, για τον νεοελληνικό και τον παγκόσμιο πολιτισμό.

Οφείλουμε όσοι εντρυφούμε στα διαχρονικά κείμενα της ελληνικής γραμματείας να πείσουμε με την διδασκαλία μας τις νεότερες γενιές ότι αξίζει να μελετήσουν (μαζί με τα Μαθηματικά και την Πληροφορική) την Γλώσσα και την Λογοτεχνία για να αποκτήσουν την καλλιέργεια και την ανθρωπιά που προσφέρει ο αθάνατος λόγος των στοχαστών της ελληνικής αρχαιότητας, των πατέρων της Εκκλησίας και των βάρδων της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Παραφράζοντας τις τρεις αρχές της Ρητορικής κατά τον Κικέρωνα, οι διδάσκοντες οφείλουμε να πείσουμε, να συγκινήσουμε και να κερδίσουμε το ακροατήριό μας, τους μαθητές και φοιτητές για την ουσιαστική αξία της ενιαίας και διαχρονικής ελληνικής γλώσσας και γραμματείας.

Δεν υπάρχει περιθώριο για άλλους πειραματισμούς και οπισθοδρομήσεις. ΚΑΙΡΟΙ ΟΥ ΜΕΝΕΤΟΙ.

Με την συστηματική αυτή και εμπνευσμένη διδασκαλία της γλώσσας μας στην διαχρονική της πορεία, με τον απαιτούμενο σεβασμό στις γλωσσικές παραδόσεις εκ μέρους της ευρύτερης κοινωνίας και κυρίως από πλευράς των Μέσων Μαζικής Ενημερώσεως και με την δυνατότητα της δημοκρατικής επιλογής στον τρόπο της ιστορικής γραφής της γλώσσας μας στον ευρύτερο κοινωνικό τομέα, θα μετριασθούν η λεκτική συρρίκνωση, η ασάφεια στην διατύπωση και πάνω απ' όλα η κακοποίηση της γλώσσας και οι ζημιογόνες ξενικές επιδράσεις. Η ορθολογική ενίσχυση της γλωσσικής παιδείας πρωτίστως θα αναβαθμίσει τον σύγχρονο επικοινωνιακό μας λόγο.

Από την προώθηση της γλωσσικής παιδείας προς την ορθή και εκ των πραγμάτων σήμερα αναγκαία αυτήν κατεύθυνση, με την εκμάθηση της διαχρονικής ελληνικής και την γνώση της ιστορικής ορθογραφίας –αυτονοήτως συμπεριλαμβανομένου και του πολυτονικού και, επομένως, με την δημοκρατικά επιβεβλημένη ελευθερία στην γραφή, συμφώνως προς την επί αιώνες παραδεδομένη ορθογραφία με τόνους και πνεύματα–, πολλές είναι οι ευεργετικές επιδράσεις οι οποίες αναμένονται να σηματοδοτήσουν την εξέλιξη της γλώσσας μας: ενίσχυση της κριτικής γνώσης, της ευφυΐας και της παραγωγικής σκέψης, καλύτερη χρήση του προφορικού και γραπτού λόγου, εμπλουτισμός του λεξιλογίου, εκφραστική σαφήνεια και διαύγεια και –κατά συνέπεια– πυκνότητα, μεστότητα και ευκαμψία του λόγου, κατανόηση της εξελικτικής συνέχειας της ελληνικής γλώσσας από την αρχαιότητα ως σήμερα. Διότι οι ρίζες της γλώσσας μας, όπως και η ιδέα της ελευθερίας, σηματοδοτούν την εθνική μας ταυτότητα.

Γλώσσα και παιδεία συνιστούν τα πνευματικά και ηθικά ερείσματα του σύγχρονου κόσμου. Ας ενώσουμε τις δυνάμεις μας για να δώσουμε στην ελληνική γλώσσα και στην ελληνική παιδεία την θέση που τους αξίζει. Είναι ύψιστο καθήκον όλων μας.

Τελειώνω με τον λόγο ενός ανθρώπου που, αντικειμενικά, χωρίς προκαταλήψεις, με την δύναμη του ποιητικού λόγου υπογράμμισε την αισθητική εμβέλεια της γλώσσας μας. Και βέβαια ο άνθρωπος αυτός δεν ήταν άλλος από τον ανθρωπιστή ποιητή, τον Νικηφόρο Βρεττάκο:

«Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ»

Όταν κάποτε φύγω από τούτο το φως

θα ελιχθώ προς τα πάνω όπως ένα

ποταμάκι που μουρμουρίζει.

Κι αν τυχόν κάπου ανάμεσα
στους γαλάζιους διαδρόμους
συναντήσω αγγέλους, θα τους
μιλήσω ελληνικά, επειδή
δεν ξέρουνε γλώσσες. Μιλάνε
μεταξύ τους με μουσική.

<http://bit.ly/1ilm9yl>